

latin yvir til at verða loystur eina ferð í framtíðini, uttan at nokur ávis freist ella ávis ætlan fyri hesari endaligu loysn fyrliggur.

Heilsuligar avleiðingar

Myndugleikarnir í Bretlandi og tey, sum hava gjørt atfinningar til EDRP-ætlanina fyrst og fremst umboð fyri Orkneyggjarnar, Hetland og CADE, hava eisini viðgjørt spurningin um heilsuliga avleiðingarnar av einum komandi endurvinnningarverki í Dounreay. Umboðini fyri mótstöðuna hava fingið krabbameinsserfrøðingar at viðgera hagtøl frá Caithness, og eru hesir komnir til ta niðurstøðu, at serstakliga krabbameinssjúkan leukæmi hjá 0-24 ára gomlum er økt í økinum, sidani verandi kjarnorkuverk varð stovnst. Hinvegin hava serfrøðingarnir hjá stjórnini hildið fast um tað mótsetta, men teir kunnu kortini ikki avvisa, at samband tykist vera millum vaksandi talið av leukæmitilburðum og verandi endurvinnningarverk. Í hesum sambandi verður eisini ofta vist til royndirnar frá økinum kring Sellafield, har talið av barnakrabbameini er økt, sidani verkið fór undir verksemi sitt har. Samanikið heldur frammanfyri nevnda andstöða seg vera komna til ta niðurstøðu ut frá ti, sum teirra serfrøðingar hava lagt fram, at tað ber illa til at seta nakað mark fyri, hvat ið serstakliga børn tola av lágvirknari geisling. Serstakliga tykist vandin at vera við endurvinnningarverk. Í hesum sambandi hava EDRP-andstöðan og bretskeir serfrøðingar vist á, at markini fyri ti, sum fólk verður hildið at tola, av lággeislavirkin, eru hægri í Bretlandi enn tilvarandi mark í Vestur-tyklandi, Japan og USA. Hesi víðurskipti vóru gjølla umrødd á ráðstevnu í Lerwick, og tykist lítillivi vera um, at teir serfrøðingar, ið vistu á vandan við varandi lágvirknari geisling, hava grein í sinum máli.

Búskapur

Spurningurin um tað búskaparlaga skilagóða í EDRP-ætlanini er sjálvsagt ein innanhýsis bretskeir spurningur, men EDRP-andstöðan hevur vist á, at ongar búskaparlagar framskrivingar eru tókar í samband við EDRP-ætlanina. Heldur ikki er myndin greið, tá talan er um búskaparlaga útlitið fyri samstarvinum við hini europeisku kjarnorkuverkini.

Av hesum verum er

bert Superphoenix í Fraklandi lóðugt, og hevur tað ið hetta verkið hevur verið í gongd, frmaleitt streym til duplutan kostnað í mun til vanlig kjarnorkuverk. Sidani er tað hent, at franska kjarnorkuverkið Superphoenix er fyrbils afturlatið, av ti at reaktorurin er farin at leka og at enn ikki hevur eydnast fronsku myndugleikunum at tetta hendan lekan, sum væl at merkja ikki er ein geislavirkin leki. Hann er tó so álvarsamur, at verkið ikki kann rekast og reaktorurin ti fyrbils sløktur. Einkit útli er tó fyri, at hesin reaktor verður settur í gongd aftur í bræði. Í Vestur-tyklandi er byggingin av samstarvsverkinum fyrbils stöðgð av lokalum politiskum trupulleikum. Og í Italia er hent tað, at ítalsku elverksmyndugleikarnir eftir Tjernobyl hava broytt stöðu og sett fram ynski um, at Italia tekur seg burturur ti europeiska snarreaktor-samstarvinum. Búskaparlaga myndin tykist ti ikki serliga bjørt, og hava tey, sum eru imóti EDRP í Dounreay roynt at visa myndugleikunum á hendan veruleika. Tá hetta verður nevnt her, er tað ti, at ymiskt bendir á, at júst hesi víðurskipti hava ávísar ávirkan á bretske stjórnarmyndugleikarnar.

Ein spurningur, ið hevur verið nógv frammi, er hvørt komandi EDRP-verkið kemur at hava hernaðarligan týnding ella tað bert sum bretske myndugleikarnir hava sagt, verður av friðarligum slagi. Í hesum sambandi hevur verið vist á,

at tann eini samstarvs-partnarin í EDRP-ætlanini, Frakland, er komið í plutoniumtrot, soleiðis at hetta land ikki í løtuni kann útvega sær nóg mikið av plutonium til taktisk atomvápna. Frakland hevur ikki undirritað altjóða avtaluna imóti spjading av kjarnorkuvápnunum, og hevur hetta land avgjort at halda fram við at útbyggja kjarnorkuverk sín. Á ráðstevnu í Lerwick var upplýst, at teir kjarnorkureaktorar í Fraklandi, sum framleiða plutonium til atomvápna, eru uppslitnir, og eingir aðrir líkandi reaktorar eru projekteraðir. Frakland verður ti noytt til at fáa plutonium til sín taktisku atomvápna uttan eftir. Tað er ti ein spurningur, um ikki vandi er fyri, at plutonium frá komandi Dounreay verkinum antin viljandi ella óviljandi endar hjá franska kjarnorkuvápnadnaðinum. Hesin spurningur hevur eisini áhuga í sambandi við Bretland. Sum kunnugt hevur Bretland kjarnorkuvápnasamstarv við USA. Men Bretland hevur eisini sín egna kjarnorkuvápnadnað og framleiðir eina kjarnorkuvápnadnað rakett, ið kallast »Trident«. Tað er almennakunnugt, at lóðingarnar, ið verandi Trident-rakettum skulu skiftast út. Tað er eisini almennakunnugt, at plutonium 239 til hesar rakettir higartil er komið frá teimum hernaðarlugu kjarnorkuverkunum í Calderhall og Chappelcross. Verkinir í Calderhall og Chappelcross eru uppslitnir og tey verða afturlatin í

næstu framtíð. Tað verður ti eisini spurt av EDRP-andstöðuni, um ikki vandi er fyri, at EDRP-verkið í Dounreay, ið sum frammánundan nevnt kemur at framleiða plutonium, antin viljandi ella óviljandi kemur at útgera bretska kjarnorkuvápnadnaðin. Hetta er sjálvsagt eitt innanhýsis bretske mál, men verður tað so, at EDRP-verkið í Dounreay kemur at lata plutonium til franska og bretska kjarnorkuvápnadnaðin, ja, so er hetta ið hvussu er beint tvørtur imóti allari europeisku EDRP-ætlanini, sum klárt og greitt sigur seg vera einans til friðarlig endamál og ikki av hernaðarlugu slagi.

III Niðurstøða

Út frá ti tilfari, ið nevndin hevur havt til taks og út frá teim fundum, ið nevndin hevur havt við avvarðandi bretskeir myndugleikar og stovnar, er nevndin komin til fylgjandi niðurstøðu um sjálva verkætlanina EDRP:

1) Tað tykist ikki sum, at bretskeir myndugleikarnir kunnu veita nóg góða trygd fyri, at EDRP-ætlanin ikki er ein vandi fyri umhvørvið eisini um okkara leiðir.

2) Tað er alt ov stórt ivi um tað mark, ið umhvørvið tolar av lággeislavirknum evnum, ið skulu út í sjógv og luft.

3) Tað tykist, sum bretskeir myndugleikarnir onga endaliga og skilagóða loysn hava í samband við tað burturkast, ið EDRP-

endurvinnningarverkið sjálvt kemur at lata frá sær, og liggur her í sjálvum sær ein stórt vandi fyri umhvørvið í framtíðini.

4) EDRP tykist ikki at vera ein skilagóð búskaparlaga iloga.

5) Tað tykist ikki sum, at bretskeir myndugleikarnir kunnu veita trygd fyri, at plutonium frá EDRP ikki kann enda í bretska og franska kjarnorkuvápnadnaðinum.

6) Tað tykist ikki sum, at bretskeir myndugleikarnir kunnu visa á eina skilagóða og tryggja loysn av flutningsspurninginum.

So mikið um sjálva verkætlanina. Nevndin skal loyva sær at leggja afturat aðrar og óhepnar fylgjur, sum hendan verkætlan kann fáa fyri samfeløgin í Norðuratlantshavi. Hóast havstreymarnir frá Pentlandsfjörðinum ikki beinleiðis ganga imóti Føroyum, men fyrst ganga niður í Norðsjógvn, so upp til Noreg og so vestur eftir norðan fyri Íslandi, so kann sjálf plaseringin av einum so umfangi kjarnorkuverki koma at hava álvarsamar avleiðingar fyri eitt nú føroyska búskapin. Bert hetta, at eitt verk, ið skal framleiða stórar mongdir av ti sera eitrandi evnum plutonium, at sera eitrandi og vandamikil evni skulu flytast til og frá hesum verki eftir sjónum og igjøgnum luftina, og hetta at stórar goymslur av geislavirknum evnum

møguliga koma at verða verandi í Dounreay, kann koma at hava álvarsamar fylgjur fyri føroysku fiskivinnuna og búskapin. Soleiðis sum tilvitið er í keyparalondum okkara, so er vandi fyri, at bert hetta, at Føroyar liggja í einum øki, sum dagliga er í vanda fyri geislavirknari dálking, kann hava óhepnar og negativa ávirkan á keyparalond okkara. Oman á hetta kemur tann veruligi vandin við einum álvarsomum geislavirknum leka ella beinleiðis vanlukku, ein vandi, sum kanska serstakliga hótir Føroyar frá loftbornum geislavirknum eitr. Sum kunnugt eru lágættirnar vanligar í Føroyum, og vandi fyri, at Føroyar verða raktar av geislavirknum skýggi ella regni er ti stórt. Oman á hetta koma teir avmarkaðu mogleikarnir hjá føroyingum at sleppa burtur, um vanlukka veruliga hendi á ti komandi EDRP-virkinum.

Í hesum viðfangi skal nevndin visa á, at tørvur er á tilbúgvingar- og bjargingarætlan, um kjarnorkuvanlukka skuldi ført til vanda fyri fólk og fæ í Føroyum.

Nevndin kann ti bert koma til ta samlaðu niðurstøðu, at ætlaða verkið alt sum tað er, er ein hótan móti føroyska samfelagnum eins og tað er ein hótan móti hinum oyggjasamfelagnum í Norðuratlantshavi og á vesturstrond Noregis.

Tað má ti haldast at vera av størsta áhuga fyri føroyingar, at hetta verk ikki verður bygt, og eigur

Framhald á síðu 16